

## Michael Jan de Goeje (1836–1909)

Michael Jan de Goeje (ur. 18 sierpnia 1836 roku, zm. 17 maja 1909 roku) był jednym z czołowych przedstawicieli dziewiętnastowiecznej europejskiej orientalistyki i niestrudzonym edytorem arabskich źródeł. W oczach wielu uchodził wręcz za „najważniejszego arabistę swoich czasów” i godnego kontynuatora tradycji siedemnastowiecznych orientalistów: Erpeniusa (1584–1624) i Goliusa (1596–1667). Przyjaciele nazywali go po prostu Janem<sup>1</sup>.

Przyszły arabista urodził się w Dronrijp, miasteczku leżącym w gminie Menaldumadeel w holenderskiej Fryzji, jako drugi syn Pietera de Goeje (1806–1854) i Wilhelminy Bernardiny z domu Schilling (1810–1872). Pieter de Goeje rozpoczął studia teologiczne w Groningen, pisząc pracę konkursową zatytułowaną *Exponantur praecepta Corani, de officiis hominum erga Deum, erga semet ipsos et erga alios*. Jest to pewna wskazówka, gdzie leżał początek zainteresowań światem arabskim Michaela. Po ukończeniu studiów Pieter de Goeje został pastorem w Lippenhuizen, a następnie w Dronrijp (1836–1839) i w Heerenveen (od 1839 roku), gdzie zmarł dość młodo po krótkiej chorobie, mając zaledwie 48 lat.

Państwo de Goeje mieli dziewiątkę dzieci, spośród których warto wspomnieć Reinoudinę de Goeje (1833–1893), znaną w Holandii pod pseudonimem Agatha, autorkę książek dla dzieci<sup>2</sup>. Ich brat Bernard, który rozpoczął studia równolegle z Michaelem, zmarł wkrótce po ich inauguracji.

Począwszy od ósmego roku życia Michaela, edukacją chłopca kierował ojciec. Początkowo uczył syna niderlandzkiego i języków nowożytnych, z czasem także łaciny i greki. Będąc osobą głęboko wierzącą, pastor de Goeje przykładął dużą wagę do wychowania dzieci w duchu protestanckim i stosowania chrześcijańskich wartości w życiu<sup>3</sup>. Podobnie wspomniany jest Michael Jan – był osobą religijną, ale nie tolerował „chrześcijaństwa na pokaz”.

Obok nauk pobieranych u ojca, przyszły uczony uczęszczał w Heerenveen do sobotniej szkoły zwanej Meester Westra. Następnie cztery lata uczęszczał do tzw. szkoły francuskiej (1846–1850), a później do łacińskiego gimnazjum w Enkhuizen<sup>4</sup>.

---

<sup>1</sup> H. Cordier, M. J. de Goeje, associé étranger de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, *Journal des savants* 7, 1907, s. 327.

<sup>2</sup> I. de Wilde, Goeje, Reinoudina de (1833–1893), w: *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland*, <http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Goeje> (dostęp: 11.09.2017).

<sup>3</sup> M. Th. Houtsma, *Levensbericht van M. J. de Goeje, Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*, 1910, s. 36.

<sup>4</sup> C. Snouck Hurgronje, *Michaël Jan de Goeje*, tłum. Madeleine Chauvin, Leide 1911, s. 8.

Rychła śmierć ojca utrudniła braciom de Goeje rozpoczęcie studiów, jednak dzięki gospodarności matki i pomocy rodziny obaj zostali zapisani na Uniwersytet w Lejdzie. Michael miał studiować farmację, jednak ostatecznie trafił w 1854 roku na teologię. Zgłębiał tam języki semickie – hebrajski, aramejski, syriacki i arabski, a jego mentorem stał się teolog i filolog orientalny Theodoor Wilem Johannes Juynboll (1802–1861)<sup>5</sup>. Z czasem zainteresowanie językiem arabskim zaczęło brać górę i w trakcie drugiego roku studiów de Goeje zdecydował się pobierać nauki także u Renihardta Dozy’ego (1820–1883)<sup>6</sup>. Uczony wspominał tę decyzję jako trudną, ponieważ z Juynbollem łączyły go zażyłe stosunki, bliższe relacji ojciec – syn niż mistrz – uczeń.

Dozy był wówczas jednym z najbardziej uznanych i wpływowych arabistów w Europie i uzyskanie stałego miejsca na jego seminarium było trudne. Przekonał się o tym także młody de Goeje, który wspominał, że nigdy w życiu tak ciężko nie pracował jak podczas okresu próbnego u Dozy’ego, między majem a wrześniem 1856 roku. Ostatecznie profesor przyjął go wraz z dwoma innymi kandydatami, którzy jednak z czasem zrezygnowali. Raz w tygodniu de Goeje studiował rękopisy arabskie pod okiem Dozy’ego, co stworzyło podwaliny jego kompetencji w późniejszym wydawaniu takich tekstów<sup>7</sup>.

Egzamin końcowy de Goeje zdał 12 października 1860 roku na podstawie pracy *Specimen literarium inaugurale exhibens descriptionem al Magribi sumtam e libro Regionum al Jaqubii versione et annotatione illustratam*, a więc analizy *Kitāb al-buldān* Al-Ya‘qūbīego (zm. 897/898).

Jeszcze jako student w 1859 roku został mianowany asystentem kuratora rękopisów orientalnych w Bibliotece Uniwersyteckiej w Lejdzie. Stanowisko głównego opiekuna, nazywane „Interpres Legati Warneriani”<sup>8</sup>, otrzymał po śmierci swojego mistrza Juynbolla w 1869 roku. Do efektów jego pracy można zaliczyć opracowanie kolejnych tomów katalogów rękopisów orientalnych z Lejdy<sup>9</sup>.

Na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XIX wieku nawiązał ważne kontakty naukowe, które podtrzymywał przez wiele lat, a część aż do śmierci. Jeszcze z okresu studiów datuje się jego znajomość z niemieckim orientalistą Theodorem Nöldeke (1836–1936), przebywającym w Lejdzie na rocznym stażu (1857–1858).

---

<sup>5</sup> Zob. P. J. Blok, P. C. Molhuysen, Juynboll, Theodoor Willem Jan, w: *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, t. 1, Leiden 1911, s. 1238.

<sup>6</sup> M. J. de Goeje, *Levensbericht R.P.A. Dozy*, w: *Jaarboek*, Amsterdam 1883, s. 12–52; A. J. Wensinck, *Dozy (Reinhart Pieter Anne)*, w: *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, t. 1, Amsterdam 1974, s. 750.

<sup>7</sup> M. Th. Houtsma, *Levensbericht* (jak w przyp. 3), s. 39.

<sup>8</sup> Tytuł pochodzi od nazwiska Levinusa Warnera (ok. 1618–1665), holenderskiego orientalisty, dyplomaty i kolekcjonera rękopisów, któremu Biblioteka Uniwersytecka w Lejdzie zawdzięcza ponad 900 manuskryptów. Zob. A. Vrolijk, J. Schmidt, K. Scheper, *Turksche boucken. De oosterse verzameling van Levinus Warner, Nederlands diplomaat in zeventiende-eeuws Istanbul/The Oriental collection of Levinus Warner, Dutch diplomat in seventeenth-century Istanbul*, Eindhoven 2012.

<sup>9</sup> M. de Goeje, *Catalogus codicum orientalium bibliothecae academiae Lugduno-Batavae*, t. 3–5, *Lugduni Batavorum 1865–1873* (tom 3 i 4 wspólnie z P. de Jongiem); M. de Goeje, *Catalogus codicum arabicorum bibliothecae academiae Lugduno-Batavae*, t. 1–2, *Lugduni Batavorum 1888–1907* (tom 1 razem z M. T. Houtsma, tom 2, cz. 1 – z Th. Juynbollem).

Obu badaczy połączyła wieloletnia przyjaźń, określana jako bardzo bliska, a także wspólnota zainteresowań naukowych. Ich obszerna korespondencja zachowana w archiwach lejdeńskiej biblioteki jest obfitym źródłem do studiowania dziejów orientalistyki XIX wieku.

Biografowie de Goeje podkreślają także znaczenie podróży do Anglii w 1862 roku. Zaprzyjaźnił się wówczas z semitologiem Williamem Wrightem (1830–1889), którego później żegnał na łamach „Journal Asiatique”<sup>10</sup>.

Kariera naukowa Michaela Jana de Goeje związana była od początku do końca z Uniwersytetem w Lejdzie. Na stanowisko profesorskie czekał do 1866 roku, a w 1869 roku otrzymał tytuł profesora zwyczajnego. W latach 1881–1882 pełnił funkcje rektora Uniwersytetu w Lejdzie, a uczelnię nazywano wówczas „Ojczyzną Ludów Semickich”. Choć był powszechnie uznanym naukowcem, nie miał daru przekazywania wiedzy i nie wspominano go dobrze jako dydaktyka. Był surowym nauczycielem, podobnie jak jego własny mistrz Dozy, ale zbudował wokół siebie wąską i oddaną grupę studentów, z którymi nawiązał nić przyjaźni<sup>11</sup>. Z okazji dwudziesto-pięciolecia nominacji profesorskiej byli uczniowie ofiarowali mu książkę pamiątkową pt. *Feestbundel aan Prof. M.J. de Goeje op den 6den October 1891 aangeboden door eenige oud-leerlingen*<sup>12</sup>.

Był także aktywnym uczestnikiem kolejnych Międzynarodowych Kongresów Orientalistów oraz głównym organizatorem szóstego takiego zjazdu w Lejdzie w 1883 roku.

Na wymuszoną przepisami emeryturę przeszedł w 1906 roku<sup>13</sup>.

\*

Michael Jan de Goeje był bardzo aktywnym uczonym i według Theodora Wilema Juynbolla (wnuka mistrza de Goeje) jest autorem lub współautorem 302 publikacji. Wśród nich wylicza się 25 edycji źródłowych, 122 recenzje oraz kilkadziesiąt tekstów publicystycznych umieszczonych w lokalnych periodykach, jak np. „De Nederlandsche Spectator”, poświęconych głównie edukacji. Chętnie przeglądał i poprawiał prace kolegów, dlatego często zostawał w końcu ich współautorem<sup>14</sup>. Jego zainteresowania naukowe skupiały się na historiografii arabsko-muzułmańskiej i geografii.

Wkrótce po ukończeniu studiów de Goeje został zaproszony przez Dozy’ego do udziału w edycji i tłumaczeniu tekstu geografa Al-Idrīsiego (zm. 1165)<sup>15</sup>. Była to jego

<sup>10</sup> M. de Goeje, William Wright, *Journal Asiatique*, 1889, s. 522–529.

<sup>11</sup> M. Th. Houtsma, *Levensbericht* (jak w przyp. 3), s. 45.

<sup>12</sup> Leiden 1891. Wśród autorów artykułów wyróżniają się nazwiska dwóch znanych arabistów, uczniów de Goeje: Martijna Theodoora Houtsmy (1851–1943) oraz Christiaana Snoucka Hurgronje (1857–1936).

<sup>13</sup> M. Th. Houtsma, *Levensbericht* (jak w przyp. 3), s. 45.

<sup>14</sup> Th. W. Juynboll, *Liste des publications de Michaël de Goeje*, w: C. Snouck Hurgronje, Michaël Jan de Goeje (jak w przyp. 4), s. 73–91.

<sup>15</sup> R. Dozy, M. J. de Goeje, *Description de l’Afrique et de l’Espagne par Edrīsī. Texte Arabe publié pour la première fois d’après les man. de Paris et d’Oxford avec une traduction, des notes et un glos-*

pierwsza tak obszerna edycja źródłowa. Praca nad wydawaniem rękopisów wydaje się jego ulubioną formą aktywności naukowej, o czym świadczą kolejne publikacje.

Dziełem życia de Goeje była pierwsza pełna edycja krytyczna słynnej *Historii proroków i królów* Abū Ġa‘fara Aṭ-Ṭabarīego (zm. 923), której przygotowanie zajęło mu przeszło dwadzieścia lat. Była to praca wymagająca żelaznej dyscypliny i cierpliwości. Wcześniej nie było pełnego wydania kroniki i szukając jej fragmentów rozsiąanych po europejskich kolekcjach, trafił w końcu w 1871 roku na zwarte osiem tomów w Bibliotece Köprülü w Stambule. W opracowanie tekstu zaangażowana była cała sieć arabistów rozsiąanych po ośrodkach naukowych w całej Europie (m.in. Theodor Nöldeke, Martijn Houtsma, Pieter de Jong i Jakob Barth). Jednak to sam de Goeje odpowiadał za całość, opracował indeksy, słownik i łaciński wstęp<sup>16</sup>. Uniwersytet w Lejdzie posiada obszerną korespondencję dokumentującą prace nad wydaniem tego liczącego ponad 10 tysięcy stron tekstu<sup>17</sup>. Same glosaria, zdaniem wielu, wpłynęły na poszerzenie naszej wiedzy na temat klasycznej arabszczyzny i zasługiwały na osobną publikację w formie słownika.

Równie wielkim przedsięwzięciem i wyzwaniem naukowym była prowadzona przez de Goeje seria „Bibliotheca Geographorum Arabicorum”, wydawana w oficynie Brilla w Lejdzie<sup>18</sup>. W latach 1870–1894 wydań krytycznych doczekało się siedem źródeł (wszystkie w opracowaniu de Goeje) wraz z dodatkowym tomem uzupełniającym:

- Abū Ishāq Al-Istahṛī, *Kitāb al-masālik wa l-mamālik* (1870; wyd. 2: 1967)<sup>19</sup>;
- Ibn Ḥawqal, *Kitāb šūrat al-arḍ* (1873; wyd. 2: 1938–1939; wyd. 3: 1967)<sup>20</sup>;
- Al-Muqaddasī, *Aḥsan at-taqāsīm fī ma‘rifat al-aqālīm* (1877; wyd. 2: 1906; wyd. 3: 1967);
- *Indices, glossarium et addenda et emendanda ad part I–III* (1879; wyd. 2: 1967);
- Ibn Al-Faḳīh Al-Hamaḍānī, *Muḥtaṣar kitāb al-buldān* (1885; wyd. 2: 1967);
- Ibn Ḥurradādhbih, *Kitāb al-masālik wa l-mamālik* oraz Qudāma Ibn Ġa‘far, *Kitāb al-ḥarāğ* (1889; wyd. 2: 1967);
- Ibn Rusta, *Kitāb al-a‘lāq ‘an-naḥṣa* oraz Al-Yā‘qūbī, *Kitāb al-buldān* (1892; wyd. 2: 1967);
- Al-Mas‘ūdī, *Kitāb at-tanbīh wa l-išrāf* (1894; wyd. 2: 1967).

Poświęcając się edycjom źródłowym, uczony pisał stosunkowo mniej prac syntetycznych. Warto wspomnieć w tym miejscu o serii „Mémoires d’Histoire et de

saire, Leyde 1866.

<sup>16</sup> Annales des scriptions Abu Djafar Mohammed Ibn Djarir At-Tabari, cum allis ed. M. J. de Goeje, t. 1-15, Lugduni Batavorum 1879–1901.

<sup>17</sup> A. J. M. Vrolijk, De Goeje, Michail Jan, w: Encyclopaedia Iranica, t. 7, cz. 2, Leiden 1994, s. 175.

<sup>18</sup> Informacje o serii na stronie wydawnictwa Brill: <http://www.brill.com/products/series/bibliotheca-geographorum-arabicorum> (dostęp: 13.09.2017).

<sup>19</sup> Zgodnie z ówczesnie panującym zwyczajem de Goeje nadał wszystkim dziełom tytuły łacińskie, będące tłumaczeniem arabskich; w niniejszym tekście podaję je w brzmieniu oryginalnym.

<sup>20</sup> Drugie wydanie w ramach tej serii w opracowaniu J. H. Kramersa.

Géographie Orientales”: I. *Mémoire sur les Carmathes du Bahraïn et les Fatimides* (Leide 1862; wyd. 2: 1886); II. *Mémoire sur le Fotouho's-Scham attribué à Abou Ismail al-Bağri* (Leide 1864); III. *Mémoire sur la conquête de la Syrie* (Leide 1864; wyd. 2: 1900); IV. *Mémoire sur les migrations des Tsiganes à travers l'Asie* (Leide 1903).

Ciekawym aspektem działalności naukowej de Goeje jest jego stosunek do opiniowania prac innych badaczy. Na podstawie korespondencji uczonego Christiaan Engberts pokazał skomplikowany świat relacji między orientalistami XIX wieku<sup>21</sup>. Doszedł do wniosku, że de Goeje wołał publicznie pochwalić dane dzieło, a prywatnie przekazać autorowi listę poprawek i komentarzy. Holender ubolewał w korespondencji, że krytyka dzieła łączy się często z osobistą krytyką osoby piszącej. Można zatem wykorzystywać recenzję do wydania publicznego sądu o autorze i wyrazić w niej prywatne animozje. Być może pamiętał także, że gdy jego mistrz, Dozy, publicznie krytykował swoich kolegów, oznaczało to dla nich niejednokrotnie naukową śmierć.

Przykładem takiej postawy jest opinia o książce Eduarda Glasera *Skizze der Geschichte und Geographie Arabiens von den ältesten Zeiten bis zum Propheten Muhammad* (Berlin 1890), której de Goeje nie podjął się zrecenzować, podając jako powód brak kompetencji, podczas gdy w korespondencji z Nöldeke mocno ją skrytykował.

Podobnie rzecz się miała w głośniejszym swego czasu sprawie petersburskiej kolekcji rękopisów Abrahama Firkowicza. W latach siedemdziesiątych XIX wieku rozgorzał spór między dwoma uczonymi z Petersburga – Danielem Chwolsonem (1819–1911) oraz Hermanem Strackiem (1842–1922), dotyczący autentyczności hebrajskich rękopisów i nagrobków z tej kolekcji. Michael de Goeje i William Wright, przebywający w 1874 roku na Kongresie Orientalistów w Petersburgu, zostali poproszeni o wydanie opinii w tej sprawie. Po obejrzeniu części kolekcji w prywatnej rozmowie orzekli, że niektóre rękopisy noszą ślady późniejszych zmian. Ich opinię Chwolson opublikował bez wiedzy zainteresowanych. Strack uznał ją za osobisty afront i nalegał w listach do de Goeje i Wrighta na sprostowanie. Sprawa ciągnęła się dalej jeszcze przez trzy lata, a Wright i de Goeje zostali w zasadzie zmuszeni do opublikowania krótkiej notki opisującej ich wersję wydarzeń. Z listu do Nöldeke wiemy, że Holender był zniesmaczony całą sytuacją i wpłątaniem w spór dotyczący, jego zdaniem, charakteru obydwu petersburskich profesorów (oba uważali sprawę za ujmę na honorze). Sam natomiast nazywał ich kłamcami<sup>22</sup>.

<sup>21</sup> Ch. Engberts, *The Scholar as Judge: A Contested Persona in Nineteenth-Century Orientalism*, BMGN: Low Countries Historical Review 131, 2016, z. 4, s. 93–111. DOI: <http://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.10266>.

<sup>22</sup> Tamże, s. 97–100.

\*

Za wybitne osiągnięcia naukowe de Goeje był wielokrotnie nagradzany<sup>23</sup>. W 1896 roku został uhonorowany tytułem doktora honoris causa na Uniwersytecie w Cambridge. Spośród odznaczeń państwowych otrzymał: Order Medżydów III klasy w Turcji (1882), Order Rycerza II klasy Egiptu (1889), Order Legii Honorowej we Francji (1896), Order Gwiazdy Polarnej II klasy w Szwecji (1889), Order „Pour la Mérite” w Prusach (1895) oraz Order Lwa Niderlandzkiego II klasy (1906). Był członkiem lub członkiem honorowym wielu stowarzyszeń naukowych, m.in. Royal Asiatic Society (1885), American Oriental Society (1878), Deutsche Morgenländische Gesellschaft (1882), Institut de France (1900), Société Asiatique w Paryżu (1905), Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap (1897), Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen (1888) oraz Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen (1890).

Już na emeryturze został zaproszony do rady wydawniczej pierwszej lejdeńskiej *Encyklopedii Islamu*. Miał wówczas 71 lat i chętnie się na to zgodził, wspierając swoim nazwiskiem to przedsięwzięcie. Niestety nie dożył wydania pierwszego tomu w 1913 roku, którego naczelnym redaktorem był jeden z jego uczniów, Martijn Theodor Houtsma<sup>24</sup>.

\*

Mając 31 lat, uczony poślubił 27 czerwca 1867 roku Wilhelminę Henriettę Leembruggen, z którą przeżył 33 lata aż do jej śmierci 22 czerwca 1900 roku. Zamieszkiwali na ul. Vliet w Lejdzie, niedaleko uniwersytetu. Mieli piątkę dzieci, z których przeżyło dwóch synów i córka. Byli to: Jan Wilem de Goeje (1871–1946), uznany lekarz<sup>25</sup>, córka Wilhelmina Margaretha Agatha (1873–1936) oraz Claudius Henricus (1879–1955), kartograf i profesor antropologii (znany z badań nad indiańską ludnością Surinamu).

Profesor de Goeje przez większość dorosłego życia był zaangażowany w działalność na rzecz lokalnej społeczności. Jego zasługi dla szkolnictwa w Lejdzie podkreśla się na równi z dokonaniem naukowymi. W latach 1862–1879 roku pełnił funkcję Nadzorcy Szkolnego Trzeciego Okręgu Południowej Holandii. Od 1879 roku był także członkiem rady miejskiej w Lejdzie, zasiadał w niej niemal do śmierci. Dał się poznać jako osobowość ugodowa, dążąca do uspokajania napięć i otwarta na nowe pomysły, pomimo konserwatywnych poglądów. Od 1866 roku organizował cykliczne letnie

---

<sup>23</sup> Pełna lista zob. Distinctions dont fut l'objet Michaël Jan de Goeje, w: C. Snouck Hurgronje, Michaël Jan de Goeje (jak w przyp. 4), s. 92–94.

<sup>24</sup> Zdążył jednak zostać współautorem hasła *Arabia* w tomie 1 (M. De Goeje et al, *Arabia*, w: The Encyclopaedia of Islām: a Dictionary of the Geography, Ethnography and Biography of the Muhammadan Peoples, red. M. Th. Houtsma, T. W. Arnold, R. Basset, t. 1, Leiden 1913, s. 384–394).

<sup>25</sup> Zob. B. Gerter, Huisarts Jan Willem Goeje, huisarts op Wieringen van 1909 tot 1917, Historische Vereniging Wieringen, 17.05.1989, <https://historischwieringen.nl/markante-wieringers/huisarts-jan-willem-goeje> (dostęp: 11.09.2017).

spotkania i kursy dla nauczycieli, zaangażował się także w działalność Narodowego Muzeum Etnologicznego (Rijksmuseum Volkenkunde) w swoim mieście<sup>26</sup>.

Michael Jan de Goeje zmarł 21 maja 1909 roku i jego nagrobek do dzisiaj można odnaleźć na cmentarzu w Lejdzie. Zgodnie z wolą zmarłego na jego pogrzebie przemawiała tylko jedna osoba – jego uczeń, a wówczas już profesor, Christian Snouck Hurgronje (1857–1936).

Dwa lata przed śmiercią (w 1907 roku) uczony podjął decyzję o utworzeniu Fundacji de Goeje (Stichting De Goeje) i na jej cel zapisał 14.500 florenów, co odpowiadało 29.000 franków francuskich. Celem jej działalności jest propagowanie nauki, a szczególnie orientalistyki. Na prezesa fundacji po śmierci założyciela wyznaczony został Snouck Hurgronje. Fundacja ma na koncie 33 publikacje o szerokiej tematyce (choć dominują pozycje arabistyczne), autorstwa m.in. Ignaza Goldzihera, Arenta Jana Wensincka, Josepha Schachta, czy Évariste Lévi-Provençala<sup>27</sup>.

Idea fundacji jest kwintesencją filozofii życiowej de Goeje, który nie ograniczał się do pracy naukowej, ale całe swoje życie rozumiał jako służbę społeczeństwu. Uznawany za „największego arabistę swoich czasów” pozostawił po sobie żywe dziedzictwo i ogromny wkład w rozwój badań nad średniowiecznym światem arabskim.

*Filip A. Jakubowski*

---

<sup>26</sup> C. van Vollenhoven, In memoriam. Professor De Goeje, w: *Jaarboekje voor Geschiedenis en Oudheidkunde van Leiden en Rijnland tevens Orgaan der Vereeniging "Oud-Leiden"*, Leiden 1910, s. 81–89.

<sup>27</sup> La Fondation de Goeje, *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 1901, z. 1, s. 165–167. Strona fundacji: <http://stichtingdegoeje.nl> (dostęp: 14.09. 2017).s